

# PÁTKAI TIVADAR

## A BAJONETT

Öregapám hányszor, de hányszor morfondírozott azon, hogy Jézus Krisztus urunk be szokott-e tintázni?

Mindenesetre, ő folyton erre fogta, amikor neki sikerült. Azt szokta ilyenkor mondani öreganyám zsörtölődő szavaira:

– *Hm, csak szaporítottam, ahogy 'a te Jézusod a menyegzőn. Állítólag, ű is ki szokott rúgni az istrágbú', aztat bezzeg elfelejtette megírni a mindentudó Bibliátok, hö-hő!*

Ilyenkor egyik kezével megemelte a bagótól bűdös, zsírtól nehéz kalapját, a másikkal megvakarta feje búbját. Ekkor már biztos voltam benne, hogy mindjárt a Piave-nál fogunk harcolni. Vagyis elkezdí mesélni sefüle-sefarka katonatörténeteit.

Márpedig öregapám, no meg a rokonság is, elég sokszor nézett a bögre fenekére, ezért aztán nekem egész gyerekkoromban, megállás nélkül, hallgatnom kellett a katonatörténeteiket. Magyarul, velük harcoltam a fronton. Ha akartam, ha nem.

Azt viszont szerettem bennük, hogy kétszer egyformán sohasem tudták ugyanúgy elmesélni a történeteiket.

Öregapám az „első háború” megelőzően talán fél tucatszor, ha kitette a lábát a falu határából. Néhány ízben a gichathalmi uraságban volt sommás, máskor a pápai piacra vitt cseresznyét vagy ölfát, a második világháború után pedig a győri törvényszéken tette tiszteletét, mindhiába, mert kiröhögtek, amikor a Rákosi Mátyásék által elvett cséplőgépét akarta visszaperelni.

Ahogy kihámoztam a szavaiból, szinte Isten áldásának tekintette, hogy bevonulhatott bakának. Aki nem vonult be, az jószerivel világot sem láthatott a mi zsákfalunkból.

Egyszer például így kezdte:

– *Csak láttad vóna te kölök, amilyen cselessen bekerítettük az ellenséget, azt hittük, még macsuk se lesz nekijük, aztán mégis ők picsáztak el bennünket.*

De volt olyan is, amikor variálta:

– *Ők kerítették be bennünket, igen cselessen, mi mégsem adtuk magunkat, belekergettük őket a Pó folyóba!*

Alkalmadtán gondolt egyet, ledobta vászoningét, és századjára is meg kellett néznünk a bal lapockája alatt ejtett szuronysebet, amit egy talján katonától kapott. Jaj, de büszke volt rá! Csak azt sajnálta, hogy nem kapott érte még egy vitézségi kiskeresztet sem. Ezután már sohasem lehetett első kaszás a faluban, mert szagatott, hasogatott a vállá.

Tütükézéskor, ha volt „nézőközönsége”, előhozta a pajtából az első háborút megjárt, libafos színű katonai sítalpakat, lehozta a padlásról a rohamsisakját, a bajonettjét és azt a nagy, géppuskatöltényből fabrikált öngyújtóját. Szemmagasságba emelte a demizsont, öntött magának még egy bögrével. Újra kiment a pajtaszínbe, behozott két szárított dohánylevelet. Éles suszterkésével vékonykára összevágta. Komótosan cigarettát sodort a kapadományból, szűz tűzkövet rakott az öngyújtóba, rágyújtott. Szokta ő rágni is a bagót, de ilyenkor megadta a módját. Akkorákat slukkolt, majdhogynem behorpadt a tüdeje. Mesélt, míg körmére nem égett a cigaretta. Amikor már jócskán volt benne, fejébe húzta a rohamsisakot, fölcsatolta lábára a sítalpakat a döngölt földű tisztaszobában, ahová csak nagyritkán mehettünk be. A kopott, vakotás tükör elé állt, hogy lássa magát benne.

– *Várjatok, megigazítom a szerelvényem!* – mindig így mondta, és akkor én összezavarodtam, mert úgy gondoltam, hogy szerelvénye csak a gőzmozdonynak lehet. Annak a gőzmozdonynak, amit Mihályfi Gyurka bátyám Képes Krónikájában szoktam titokban föllapozni.

– *Rohaaamraaaa!* – kiabálta öregapám, mint a fába szorult féreg, és bajonettjével idétlenül kaszabolta a levegőt, ami háborzongatóan villogott a petróleumlámpa fényénél, ha éppen este jött rá a mesélhetnék.

A nagymama ilyenkor általában nem szólt semmit, mert tudta, hogy hiábavaló. A zsolás embert jobb békibe hagyni vagy önteni néki még egy poharacskával. Olykor, ha vicces kedvében volt, annyit azért odavetett neki foghegyről:

– *Na, öregapátok a Vesztí, a harmadik világháborút most vesztí el.*

Néha azért rápirított:

– *Te, vín bolond, hát nem tanított még ölöget minket, magyarokat az ílet, meg a történelem? A háború nem a magyarnak való. Félre is nízett a Jóisten mindig, amikor mi háborúskodtunk valakikkel. Legalább vínsígedre ne mennyen el az a csöpp eszed, amit még nem ittál el!*

– *Hallgassál asszony, te ehhe' nem értesz! Vedd tudomásul, háborúk mindig vótak, mindig lesznek, mer' az szükséges rossz!*

A legjobban azt rüheltem, amikor nekem is fel kellett venni a szerelvényt.

Míntha varázsütésre, ilyenkor szokott megjelenni a *Milajosunk* az Újtelepről. Jóformán még le sem támasztotta rozoga biciklijét a kapuban, már kontrázott is.

– *Lúfasz vót az idesapám, ahhoz kipest, amit mi Urivba' kaptunk a nyakunkba január 18-án. Sohase felejttem. Maguknak ott Taljániaába' nyaralás vót az íletük, ipphogycsak nem vittek magukkal fürdős glottgatyát. Mi papírtalpu, rövidszárú bakancsot hordtunk. Avval rúgtuk valagba a ruszkit, amíg le nem vált a talpa. Aztán meg is fizettünk érte, mint az öreg Makkos a drótos tótnak.*

*Amúgy, ammondó vagyok, meg se álltunk vóna Kamcsatkáig, de olyan megveszekedett hideg vót, hogy kifagyott a borgyú a tehénbű'! Mínusz 41 fokot mutatott a tábori hőmérő. Latrinát se tudtunk ázni! Meg azt' nem vót semmi utánpótlás. Még a hazai kenyér, szalonna, pálinka se gyűtt meg a hadtest parancsnokságra. Ezér' aztán francia pözsgőt kaptunk karácsonykor. Amikor zárótűzbe kerültünk, menekültünk vóna visszafelé, de piszkosak vótak a friccek is, aki fölkapaszkodott a teherautóra, gyalogsági ásóval vágta le az ujjait. Aszonták, nektek nix visszaút. Hát jól tuggya azt idesapám, hogy finggal nem lehet pirostojást főteni...*

Na, öregapám ekkor úgy tett, mintha megsértődött volna. Kiment a pajtaszínbe, megint hozott két, tenyér méretű száraz dohánylevelet, de most már egyiket belemártotta az otello borba, hogy elviselhetőbb legyen a cigaretta íze.

– *Aztán milyenek vótak arrafelé a fehérsípek?* – kérdezte még bátortalanul Lajos bátyám. – *Mer' ruszkijföldön a báriosnyák megadták a módját. Kipirosították magukat, mint a hejderosseb, még a szoknyájukat is föl-föl húzogatták. Huncutkodhattunk vóna velük, ahogy' Kattancs Béla a csatka búcsúban a féllábu Mariskával. Csak hát pucúttunk visszafelé, annak is örültünk, hogy lik van a valagunkon! Ekkor gyűttünk rá, hogy minket kukutyinba kűttek zabot hegyezni.*

– *Hát, a fehérsípek?* – úgy tett öregapám, mintha erősen koncentrálna. – *Olyan tizenhét-tizenhat évesen igen szípek, de tizenhét évesen már aszottak meg baszottak. Aszonták, hogy az erős nap, meg az erős hegyi levegő hamar kikezdi a legszebb fehérsíp bűrkéjét is.*

Így ment ez órákon keresztül, mígnem az ajtóban megjelent apám. Aznap éppen a falut járta, házakhoz ment, az öregembereket, a betegeket nyírta, beretválta. Ilyenkor sok helyen meg szokták kínálni nohaborral, otellóval, mindenféle csigerral. Csak csodálni tudtam, soha, senkinek nem vágta el a gigáját.

Most is jócskán lehetett benne, mert Lajos bátyám úgy fogadta, hogy:

– *Na, látom, megint nem a csizmaszárba öntötted, Ernő pajtás.*

Ekkor már tudtam, sőt, fogadni mertem volna rá, melyik történet következik. A Szentestés, amikor a Garamba dobják őket.

Az igazság az, hogy nem is nagyon lehetett volna más katonatörténete apámnak, hiszen '44 december elején hívták be Pápára. Civilben borbélysegéd lévén, az alapképzésen túl kapott némi felcserkiképzést, no meg ejtőernyőt is.

– *Senkinek, még az ellenségeimnek se kívánnék olyan Szentestét, amiben nekem vót részem. Még magának se, Papa! Mer' ugye, Szenteste az angyalok szoktak az égbe' járni, nem a földi halandók. Na, mi ottan vótunk fönn – mutatott fölfelé a hüvelykujjával –, nem is tudom már; hány láb magassan. Be vótunk szarva, na. Minek szípitsem. A szurok kutyafasza hozzá, olyan sőtít vót. Aztán csak azt vettük észre, hogy potyogunk, mint a megkerült őszü legyek. Bele egyenesen a jeges Garam folyóba. Úszni meg ugye, nuku. Az vót a szerencse, hogy sűrűn vótunk. Az ernyők kupolái egy darabig föntartottak bennünket, de kezdtek összegabalyodni, megtelni vízzel, ezért leoldottuk őket. Egymás derékszíjába kapaszkodva evickéltünk ki a partra. Először kiöntöttük a csizmáinkból a vizet, aztán a ruháinkat csavartuk. Hát, fölvenni már alig tudtuk, mert olyan keményre fagytak, mint a csont...*

Azt hiszem, elbóbiskollhattam, mert amikor fölültem a pricszen, már Karcsi bátyám mesélte a katonatörténeteit. Öreganyám éppen dorgálta, hogy miért iszik rá az ötvenöt fokos pálinkára nohabort. Gondoltam, jobb lesz itt visszaaludni.

Másnap reggel úgyis hét órára kellett iskolába mennem. Alsós voltam, de a felsősökhöz osztottak be minket, kicsiket, a krumplibogárgyűjtéshez. Amúgy utcaszakaszonként volt megszervezve a bogárgyűjtés az egész faluban.

A társadalmi munka előtti napon is azt mondták az iskolában, hogy holnap harcolnunk kell. Hát, úgy látszott, hogy én ezekből a háborúból meg harcokból már soha életemben nem fogok kikecmeregni.

*Jó munkával kell elől járnunk a békeharcban, ha nem akarjuk, hogy az imperialisták ki-robbantsák a harmadik világháborút, akkor hiába is erőlködnek gyilkos baktériumokkal „Kóreában”,* így mondta a Pálfi tanító néni.

Vannak, akik csak hanggal akarják kivenni a részüket a békeharcból. A Bendli Laci bácsit hozta fel példának az igazgató elvtárs, akinek csak a szája nagy, de most már végre megígérte, hogy a világbéke érdekében igyekszik befizetni az adóhátralékját. A falu asszonyait is szidta, mert nem mutatnak jó példát a béke megvédésére, azzal, hogy elmaradoznak a tojás- és baromfi-beadással. Evvel pedig akarva, akaratlanul is az ellenséget erősítik. Végül felhívta a figyelmünket a versenyszellem fontosságára, hiszen a szomszédos falut, Kajárt hívtuk ki munkaversenyre, *s mint tudjuk, Kajár nemes ellenfél a békeharc frontján, mert egyszer megvert már bennünket például a selyemgubó termeltető versenyben.*

Azt is mondták, hogy legjobban tesszük, ha gyufáskatulyákat viszünk magunkkal, mert abban biztosan megdőglenek az amerikai kolorádóbogarak. Ezt a kérést nem is értettük, hiszen a faluban súlyos szappan-, petróleum- és főleg gyufahiány volt. Nekem is csak három üres dobozt sikerült összekunyerálni a rokonságban. Így aztán öreganyám egy régi rossz pamutharisnyájának a szarát varrta össze alul, fölül pedig masnival látta el.

Jutalmat is ígértek. Akik a legtöbb bogarat gyűjtik össze, azokat elviszik busszal a győri Jókai moziba, ahol megnézhetik a Szibériai rapszódia című szovjet filmet, utána pedig a szovjet nők kézimunka-kiállítását.

Mikor elindultunk, az igazgató elvtárs még külön föl hívta a figyelmünket a kulákokra. Szerinte, mostanában elég népszerűek a kulákok, ugyanis kedvességükkel igyekeznek a dol-

gozó nép közé beférközni és ott romboló munkát végezni. Jelen esetben *át kell fésülnünk a kulákok földjét is, mert a krumplibogár nem tud különbséget tenni a nép ellensége és barátja között.*

Mindenáron szerettem volna moziba menni. Ezért aztán estefelé, amikor láttam, hogy elég gyatrán állok a bogárgyűjtésben, megkérdeztem a Sáriöcsit, mennyiért vagy miért adná oda nekem az ő részét, mert tudtam, neki esze ágában sincs moziba menni.

– *Hát, idefigyelj aranykisöcsém! Ha máma este odakészíted nekem a hátsó farakáshoz az öregapád bajonettjét, áll a zászló.*

Mit mondjak, még a vér is meghűlt az ereimben. Ha én azt ellopnam öregapámtól, tényleg kitörne a harmadik világháború. Azt kértem tőle, aludjunk rá még egy napot. Hallani sem akart felőle. Viszont a mérlegeléskor mögém settenkedett, hónóm alá nyomott egy nagy konzervdobozt, ami tele volt krumplibogárral. Mit volt mit tenni. En következtem a sorban. Igencsak megdicsért az igazgató elvtárs.

– *Na, látom, ebből a végén még mozijegy lesz.*

Aznap estére ott volt a farakásban öregapám bajonettje. Úgy fényelt a holdvilágban, hogy vissza kellett szaladnom a krumplibogaras harisnyadarabért, amivel bebugyoláltam.

Egész éjjel forgolódtam az ágyban, sokáig nem bírtam elaludni. Hogy megnyugodjak, eldöntöttem magamban, történjék bármi, én visszacsinálom az egészet.

Reggel az első utam a farakáshoz vezetett. Persze, hogy hűlt helyét találtam a bajonettnek. Kivert a víz. Hogyan fogok én ezek után öregapám szemébe nézni? Arra gondoltam, ha már így esett, bevallok majd mindent, töredelmesen. Talán, akkor megbocsájt.

Híába kerestem otthon és az iskolában a Sáriöcsit, azt mondták, hogy ők most eperfalevelet szednek a selyemgubó-termeltetéshez.

Amikor hazaérkeztem az iskolából, öreganyám a gádorban üldögélt és kukoricát morzsolt. Menten elállt a lélegzetem, mert egy megszólalásig hasonló bajonettel morzsolta a kukoricát, mint öregapámé. Már éppen kérdezni akartam, mire ő:

– *Látod kisfijam? Öregapád tegnap este is annyit háborúzott, meg annyi bort szaporított, hogy a farakásba' találtam meg a bajonettjét! Szerintem ez kiment huggyozni, aztán elhagyta.*

Nagy kő esett le a szívemről. Főleg, amikor megtudtam, hogy öregapám is krumplibogarat szed éppen, mert ma a mi utcánk van soron.

Azért hátraszaladtam a farakáshoz. Egy fecnit találtam a Sáriöcsi írásával. Az volt rajta: „na ezér még faszulsz”.



„Elizabeth”, Mayrhofer József nővére